

Natuur.focus

Kiemkrachtige zaden
in de bodem van kalkrijke
duinvaleien

Loopkevers langs de Maas:
indicatoren voor het
rivierbeheer

Soortenkennis en efficiënt
natuurbeheer in Vlaanderen

Soortenkennis en natuurbehoud

Een repliek op een repliek

HANS VAN DYCK

Het forumartikel van Hans Jacquemyn – blz. 94-96 in dit nummer – op mijn eerdere forumbijdrage (Van Dyck 2004) wordt uitdrukkelijk verwelkomd. Een gezonde discussie houdt de geesten scherp. Natuurbehoud heeft immers behoefte aan constructief-kritische reflectie. En we hebben hier een debat, want ik ben het oneens met een deel van zijn betoog. Dit neemt niet weg dat ik een groot deel van de bijdrage wel onderschrijf. Een 'soort-per-soort' aanpak voor natuurbehoud is inderdaad onzin. Ik heb daar nooit voor gepleit. Ik meen zelfs dat dit deel van het debat in feite al een tijdje beslecht is in het nadeel van zo'n aanpak (bv. Simberloff 1998).

In zijn forumartikel wordt vooral van leer getrokken tegen het principe om soorten als doelen in het natuurbehoud te beschouwen. 'Soorten als doel' vormt natuurlijk geen alternatief voor andere natuurbehoudsstrategieën, maar wel een belangrijk traject *naast* gebiedsgericht natuurbehoud. Het gaat dan om min of meer bedreigde soorten waarvoor aanvullende maatregelen – die niet onder routinematig beheer zitten – tijdelijk als aangewezen worden beschouwd (bv. Van Dyck et al. 2004). Die filosofie vinden we in het Vlaams natuurdecreet, maar ook elders zoals in het natuurbeleid van bv. Nederland en Groot-Brittannië en uiteraard op Europees niveau (Habitatrichtlijn met soorten op de annexen). Het enige punt dat ik voor 'soorten als doel' wilde maken is het feit dat het traject in Vlaanderen nauwelijks is uitgebouwd en vooral weinig doordacht (bv. geen criteria of richtlijnen voor soortbeschermingsplannen). Dat we voor iedere soort generaties lang populatiegegevens moeten verzamelen en ingewikkelde modelleringen moeten uitvoeren voor we verantwoord tot actie kunnen overgaan, is een klassiek academische reflex pur sang. Jacquemyn meent dat wanneer dit niet kan, er maar weinig kan aangevangen worden met soortgerichte kennis op basis van eerder kortlopend onderzoek en suggereert dat die middelen beter bijkomend in de aankoop van natuurgebieden worden geïnvesteerd.

Spek naar de bek van wie onderzoekskredieten en mogelijkheden voor vrijwillig en professioneel natuurstudiewerk rond soorten afgebouwd wil zien. Ik verzet me daar uitdrukkelijk tegen. Een eenvoudig voorbeeld illustreert waarom. De vele hectaren die de jongste jaren werden verworven als natuurgebied door de overheid en de verenigingen zijn erg belangrijk, maar van geen directe betekenis voor de overleving van bijvoorbeeld het bedreigde Gentiaanblauwtje in Vlaanderen en België. De implementatie van het Vlaamse beschermingsplan voor deze in heel Europa bedreigde dagvlinder van enkele jaren geleden (Vanreusel et al. 2000) blijkt lokaal wel voor het verschil te kunnen zorgen. Het reservaat van het Hageven is in dit verband een suggestief voorbeeld (Palman & Pardon 2003).

Dat we van slechts een bescheiden aantal 'favoriete' taxonomische groepen Rode

Lijsten hebben en dus een gerichte soortbescherming kunnen opzetten, is een correcte vaststelling. Ik vind het argument dat er nog veel andere organismen zijn waar we weinig van afweten evenwel geen overtuigend argument om geen soortbescherming te organiseren voor groepen waarover we wel voldoende kennis hebben en vaststellen dat het algemenere gebiedsgerichte beleid ontoereikend is. Bovendien vergeet men wel eens dat natuurbehoud op zich geen wetenschap is, maar wel een maatschappelijk streven. Het maatschappelijk draagvlak voor soortbescherming varieert zeer sterk tussen soorten en soortengroepen – al is daar weinig degelijke kennis over – en dat gegeven kan niet genegeerd worden. Wetenschappelijke methoden en kennis kunnen wel helpen om doelen in het natuurbehoud te onderbouwen of net in vraag te stellen. Maar het aanduiden van doelen in het natuurbehoud is niet alleen

Soorten vormen niet alleen doelen, maar ook instrumenten voor het gebiedsgericht natuurbehoud
(Foto Nachtzwaluw: François Van Bauwel)

een technisch-wetenschappelijke kwestie. Het is niet vanzelfsprekend, maar in feite kan ook een louter gebiedsgericht natuurbeleid onbewust sommige soorten bevoorstellen en andere in de kou laten staan. Een gebied aankopen en beheren via traditionele methoden kan zorgen voor biotopen, maar zorgt niet noodzakelijk voor geschikte habitats van diverse soorten (Van Dyck & Vanreusel 2002). Dit is voor mij een erg belangrijke kwestie en mijn forumartikel richtte zich hoofdzakelijk op het gebruik van soortgerichte kennis als instrument – en dus niet als doel! – voor het gebiedsgericht natuurbehoud. De cruciale soortenkennis die we mijn inziens moeten inzetten als instrument in dienst van gebiedsgericht natuurbehoud zijn operationele habitatdefinities. Dat klinkt erg duur, maar is conceptueel eerder eenvoudig. Opdat diverse soorten kunnen overleven in de biotopen die via het gebiedsgericht natuurbeleid beschikbaar zijn, moeten die biotopen ook geschikte habitats zijn (Van Dyck & Vanreusel 2002). De habitat van een soort bun-

delt een assortiment van ecologische hulpbronnen (bv. specifieke voedselplaatsen) en bijzondere condities op een gepaste ruimtelijke schaal (Dennis et al. 2003, Shreeve et al. 2004). In vele gebieden zien we nog wel biotopen, maar verdwijnen bepaalde condities die maken dat een bepaald biotoop (of combinatie van biotopen) ook als leefgebied of habitat voor meer gespecialiseerde soorten in aanmerking komt. De ecologische informatie-inhoud van bepaalde soorten helpt om de aanwezigheid van cruciale structuren en condities in leefgebieden meer zichtbaar te maken. Dat kan dus nooit met één soort, maar een combinatie van soorten uit verschillende taxonomische groepen biedt hiertoe wel een perspectief. Het is geen wondermiddel of panacee, maar dat is ook niet de ambitie. Omdat een forumartikel nu eenmaal geen technisch overzichtsartikel is, ben ik niet ingegaan op wat je kan verstaan onder doordachte selecties van soortenkennis die je als instrument inzet. Dat kan ik ook hier niet doen, maar elders werd reeds enkele

malen de basisfilosofie van een zgn. multi-soortenbenadering toegelicht (bv. Hilty & Merenlender 2000, Maes & Van Dyck 2004). Voor een meer uitgebreide bespreking van een case-study in Vlaanderen kan je terecht bij Maes (2004). Er is evenwel ook nood aan vulgariserende publicaties rond dit thema. Natuurbehoud is een crisisdiscipline; er dient gewerkt te worden met de best beschikbare informatie. Dat het verbeteren en uitbreiden van die kennis een permanente opdracht is, staat buiten kijf. Waar ik alleszins een lans voor brak en meer dan ooit blijf breken is een betere uitbouw van een programma voor soorten als doelen enerzijds, maar vooral voor een programma voor het gebruik van soortenkennis als instrument om het gebiedsgericht natuurbehoud in Vlaanderen bij te sturen. Alle middelen stoppen in aankoop zoals Jacquemyn (2004) prefereert, leidt ongetwijfeld tot meer natuur, maar niet noodzakelijk tot kwalitatief 'betere' natuur. Laten we daarom wijs voor een 'en'-strategie kiezen en niet voor een 'of'-strategie.

AUTEUR:

Hans Van Dyck was tot voor kort als wetenschapper verbonden aan de Onderzoeksgroep Dierenecologie van de Universiteit Antwerpen. Hij is nu professor ecologie en natuurbehoud aan de Universiteit van Louvain-la-Neuve.

CONTACT:

H. Van Dyck, Biodiversity Research Centre, Unité d'Ecologie et de Biogéographie, UCL, Croix du Sud 4, B-1348 Louvain-la-Neuve (email: vandyck@ecol.ucl.ac.be)

Referenties

Dennis R.L.H., Shreeve T.G. & Van Dyck H. 2003. Towards a functional resource-based concept for habitat: a butterfly biology viewpoint. *Oikos* 102, 417-426.

- Hilty J. & Merenlender A. 2000. Faunal indicator taxa selection for monitoring ecosystem health. *Biological Conservation* 92, 185-197.
- Jacquemyn H. 2004. Is soortenkennis de panacee voor een efficiënt natuurbeheer en -beleid in Vlaanderen? *Natuur.focus* 3(3), xx-xx.
- Maes D. 2004. Het gebruik van indicatorsoorten in het natuurbeheer en -beleid. Ongewervelden in Vlaanderen als voorbeeld (Engelstalig doctoraatsproefschrift). Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- Maes D. & Van Dyck H. 2004. Pleidooi voor een multisoortenaanpak in het Vlaamse natuurbehoud – de natte heide als testcase. In: Hermy M., de Blust G. & Sloommaekers M. (red.). *Natuurbeheer. Davidsfonds (en partners)*, Leuven, p. 258-260.
- Palmans G. & Pardon W. 2003. Monitoring van het Gentiaanblauwtje in het Hageven te Neerpelt. *LİKONA Jaarboek 2002*, p. 26-31.
- Shreeve, T.G., Dennis, R.L.H. & Van Dyck, H. 2004. Resources, habitats and metapopulations – whither reality? *Oikos* 106, 404-408.
- Simberloff D. 1998. Flagships, umbrellas, and keystones: Is single-species management passe in the landscape era? *Biological Conservation* 83, 247-257.
- Van Dyck H. 2004. Zonder soortenkennis, geen efficiënt natuurbeleid. *Natuur.focus* 3(2), 59-61.
- Van Dyck H. & Vanreusel W. 2002. Biotoop, maar geen habitat? De problemen van een conceptverwarring. *Natuur.focus* 1, 153-157.
- Van Dyck H., Vanreusel W. & Maes D. 2004. Soortbescherming volgens plan – het gentiaanblauwtje als voorbeeld. In: Hermy M., de Blust G. & Sloommaekers M. (red.). *Natuurbeheer. Davidsfonds (en partners)*, Leuven, p. 232-234.
- Vanreusel W., Maes D. & Van Dyck H. 2000. Soortbeschermingsplan gentiaanblauwtje. Rapport Universiteit Antwerpen (i.o.v. Afdeling Natuur van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap).